

УДК 378.4: 811+004

Н. А. СУРА

м. Луганськ

sura.natalia@mail.ru

ПРОФЕСІЙНА ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено дослідженню специфіки професійної іншомовної підготовки як невід'ємного складника сучасної вищої професійної освіти; акцентовано увагу на сфері теоретичного й практико-орієнтованого наукового знання, що поширюється на всю систему професійної підготовки у ВНЗ, а також на взаємодії специфічних і неспецифічних цілей підготовки фахівців, яка розглядається як система, у якій перші накладаються на загальні; визначено місце навчання іноземної мови в загальній моделі підготовки фахівців; проаналізовано, як конкретизація від загальних цілей ВНЗ до кафедральних відбиває конкретизацію моделі діяльності фахівця та моделі його підготовки в галузі іноземних мов.

Ключові слова: професійна іншомовна підготовка, цілі, модель підготовки, фахівці, іноземна мова.

Модернізація системи вищої освіти України потребує впровадження в навчальний процес нових наукових підходів, ефективних форм, методів і засобів професійної іншомовної підготовки студентів сучасного ВНЗ, реалізація яких зорієнтована на оновлення всіх ланок відповідно до потреб міжнародного співробітництва, інноваційного розвитку та європейської інтеграції. Ідея важливості модернізації професійної підготовки з урахуванням європейських стандартів відображена в Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Національній рамці кваліфікацій (2011).

Проблема формування іншомовних навичок студентів завжди поставала об'єктом наукових досліджень. Так, науковим підґрунтям дослідження проблем, пов'язаних із професійною іншомовною підготовкою у ВНЗ, є дослідження з методики викладання іноземних мов (О. Леонт'єв [5]; Ю. Пассов [7]); розвідки з проблем формування іншомовної компетентності (Р. Гришкова [2]; Е. Комарова [3]; П. Образцов, О. Іванова [6]; М. Прадівляний [8]; І. Секрет [10]).

Однак, незважаючи на низку наукових досліджень, що з'явилися останнім часом, проблема формування іншомовної професійної компетентності все ж таки залишається нерозв'язаною. Навчання іноземної мови відбувається без урахування професійних запитів студентів за допомогою традиційних методів, що призводить до зниження їхньої пізнавальної активності.

У результаті цього має місце втрата інтересу до іноземної мови і, відповідно, зниження рівня знань, фахівець не отримує достатньої іншомовної підготовки й зіштовхується із суттєвими труднощами в застосуванні мови в ситуаціях професійного спілкування. З огляду на актуальність проблематики метою статті є розгляд, зокрема специфіки професійної іншомовної підготовки як невід'ємного складника сучасної вищої професійної освіти.

Відповідно до вимог Державної освітньої національної програми «Освіта (Україна XXI століття)» [1] майбутній фахівець має досягти певного рівня розвитку вмінь, необхідних для вирішення професійних завдань. Тому вважаємо за доцільне виокремити три етапи навчання у ВНЗ [9] для розвитку професійних умінь і навичок:

- Перший етап (1 курс) – домінування професійно орієнтованого спілкування, де одиницею спілкування є текст. На цьому етапі пропонується модельований автентичний текст, на базі якого формується професійний лексикон-тезаурус (обсяг професійного тексту 500 друкованих знаків).
- Другий етап (2 курс) – спеціальна підготовка до професійного спілкування (обсяг тексту – 1500 друкованих знаків).
- Третій етап (3 курс) – використання іншомовних мультимедійних ресурсів телекомунікаційної мережі Internet.

Особливості сучасного етапу суспільного розвитку вимагають від кожного фахівця з

вищою освітою вміння постійно оновлювати й поповнювати обсяг знань і навичок, орієнтуватися в нових проблемах. Для успішної діяльності кожному фахівцеві необхідні закордонні інформативні видання та зв'язки із фахівцями інших країн. Тому знання іноземної мови належить до загальних, неспецифічних вимог. Взаємодію специфічних і неспецифічних цілей підготовки фахівців можна сприйняти як систему, у якій специфічні цілі накладаються на загальні (див. рис. 1) [12].

Таким чином, вимогу навчання іноземної мови доцільно зарахувати до загальних цілей ВНЗ із їхньою подальшою конкретизацією під час підготовки фахівців.

Рис. 1. Система конкретизації синтезу та цілей підготовки фахівців (за Н. Тализіною)

Загальні цілі ВНЗ визначаються моделлю діяльності фахівця, що передбачає знання іноземної мови та використання її в професійній діяльності.

Надзвичайно важливо визначити місце навчання іноземної мови в загальній моделі підготовки фахівців. У зв'язку з цим варто проаналізувати, як конкретизація від загальних цілей ВНЗ до кафедральних відбиває конкретизацію моделі діяльності фахівця та моделі його підготовки [12].

Конкретизація цілей насамперед відображається на специфічних вимогах до діяльності фахівця, але не можна відокремлювати неспецифічні вимоги від специфічних, тому що вони взаємозалежні [12]. Цей зв'язок ми розуміємо як кореляцію неспецифічних цілей зі специфічними й тому вважаємо, що перші конкретизуються останніми. Так, навчання іноземної мови, будучи одним із неспецифічних вимог до підготовки фахівців, конкретизується, на наш погляд, у такий спосіб: за-

гальний рівень – загальна вимога до всіх вищих навчальних закладів країни здійснювати навчання іноземної мови; рівень окремого ВНЗ – вимога до навчання іноземної мови відповідно до певної сфери діяльності, визначеної специфічними цілями підготовки в певному вищому навчальному закладі; факультетський рівень – вимога до навчання іноземної мови відповідно до діяльності конкретного профілю, що має своє вираження в специфічних цілях підготовки на рівні факультету; кафедральний рівень – вимога до навчання іноземної мови згідно зі специфічними цілями підготовки фахівців певної спеціальності.

Отже, навчання іноземної мови не можна відділяти від майбутньої конкретної спеціальності сьогоденних студентів, що надто важливо в ході формулювання цілей підготовки з іноземної мови на кафедральному рівні, оскільки навчання іноземної мови у ВНЗ проводиться кафедрою іноземних мов, яка обслуговує студентів усіх профільних кафедр певного вищого навчального закладу. Через це, цілі підготовки з іноземної мови мають бути співвіднесені із цілями підготовки певною кафедрою фахівців на базі вимог до їхньої професійної діяльності.

Практика, що існує в системі вищої освіти, показує, що дотепер конкретизація цілей навчання до кафедрального рівня відбувається централізовано, тобто на рівні загальних цілей, причому вказівки до підготовки фахівців існують лише в узагальненій формі. Жорстока централізація не створює умов для конкретизації цілей і розробки точних моделей підготовки на різних рівнях конкретизації – на рівні навчального закладу, факультетському, кафедральному, оскільки вона не спонукає до ініціативи у вирішенні зазначеної проблеми на конкретних рівнях системи вищої освіти [11].

Аналіз програми з англійської мови для професійного спілкування [9] засвідчив, що ставляться узагальнені, але доволі високі вимоги з підготовки студента до спілкування іноземною мовою в усній і писемній формах, що припускає наявність у нього таких умінь у різних видах мовленнєвої діяльності, які після закінчення курсу дадуть йому можливість

читати оригінальну літературу за фахом для отримання інформації; брати участь в усному спілкуванні іноземною мовою в обсязі матеріалу, передбаченого програмою.

Таким чином, згідно з конкретними вимогами до сьогоденішнього фахівця вищої кваліфікації можна припустити, що майбутньому випускникові ВНЗ необхідно читати зарубіжні газети, журнали й наукові публікації за фахом, що є одним з основних засобів пошуку інформації. Писати в іноземні газети чи публікувати свої наукові праці іноземною мовою будуть, звичайно, не всі, однак разом із тим елементарне конспектування літератури, складання тез доповідей, огляд інформації, резюме статей тощо в писемній формі виявляться обов'язковими для фахівця з вищою освітою.

Читання, на думку Е. Комарової [3], можна розділити на дві підгрупи в аспекті тематики писемного спілкування:

- газетно-інформаційна тематика;
- професійно орієнтована тематика.

Установлена тематика спілкування в усній і писемній формах дозволяє визначити функціональні різновиди стилю іноземної мови, якій потрібно навчати студентів. Тут варто назвати розмовний, газетно-радіо-інформаційний і науковий стилі, вживані в різних ситуаціях спілкування.

На рис. 2 показано граф логічної структури ситуацій спілкування, що в першому

наближенні характеризує обсяг навчання чи обсяг засвоєння [4].

Виокремлення конкретних функцій іноземної мови в діяльності фахівця з вищою освітою зводиться до типових мовних ситуацій, оволодіння якими є системоутворюючими цілями підготовки з іноземної мови. Рівні елементів графа, як це видно на рис. 2, визначаються в такий спосіб:

- 1-й рівень – основна функція мови;
- 2-й рівень – різновиди основної функції мови;
- 3-й рівень – уживані підфункції основної функції мови;
- 4-й рівень – тематика спілкування;
- 5-й рівень – різновиди функціонального стилю мови;
- 6-й рівень – характерні ситуації спілкування.

Третій і четвертий рівні графа визначають обсяг лексичного матеріалу мови, обов'язкового для фахівця в уживанні мови. У свою чергу, п'ятий рівень графа визначає обсяг граматичного матеріалу мови, особливостей лексики й інтонації, обов'язкових для фахівця у використанні іноземної мови.

Дуги графа показують зв'язки, що існують між установленими елементами, і їхню взаємозалежність, що дозволяє визначити конкретні завдання навчання іноземної мови у ВНЗ у термінах знань і вмінь відповідно до головних цілей навчання [4].

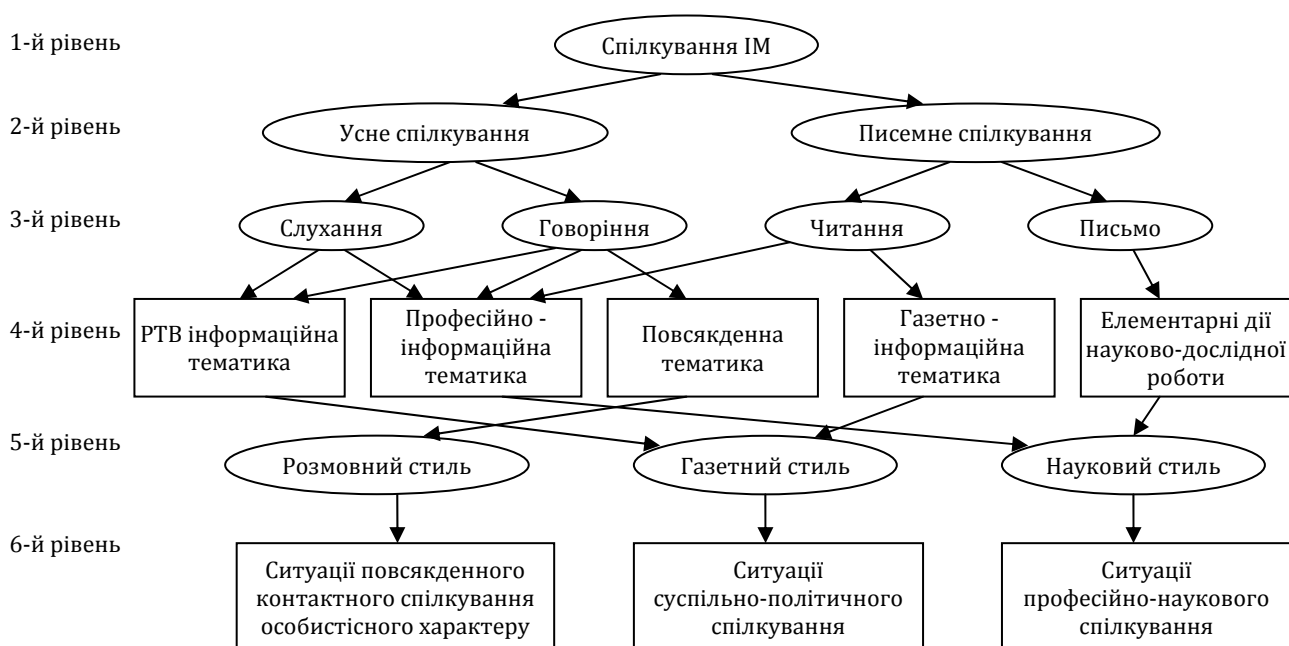

Рис. 2. Граф логічної структури ситуацій спілкування іноземною мовою

Аналіз робіт багатьох дослідників, які займаються проблемами навчання іноземної мови у ВНЗ [2; 3; 6; 8; 10], виявив, що чимало авторів головну увагу приділяють підвищенню ефективності навчання в аспекті читання літератури за фахом і усним висловлюванням на професійно орієнтовані теми.

Існують [8] й інші компоненти змісту навчання:

- ситуація спілкування, що обслуговує повсякденні побутові потреби;
- ситуація контактного спілкування особистісного характеру;
- ситуації суспільно-політичного характеру;
- ситуації професійного спілкування.

У нашому дослідженні ми виокремлюємо четвертий тип ситуації, тому що по суті цей тип є основним у процесі навчання студентів ВНЗ професійного спілкування іноземною мовою.

Отже, вирішення визначених дидактичних завдань вимагає певного вибору системи навчання іноземної мови у ВНЗ. Сформульовані вимоги до навчання іноземної мови детермінують вибір схеми керування педагогічним процесом. Зокрема це може бути модульна дидактична система.

Перспективним напрямом подальших досліджень формування іншомовної професійної компетентності в умовах сучасного ВНЗ є апробування представленої теоретичної моделі з розробкою електронних курсів та навчальних посібників для навчання іншомовної професійної діяльності студентів вищих навчальних закладів.

N. A. SURA
Luhansk

PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGES AS A COMPONENT OF HIGHER PROFESSIONAL EDUCATION

The article is devoted to investigation of the specificity of professional foreign language training as an integral component of the modern higher professional education; the attention has been focused on the field of theoretical and practice-oriented scientific knowledge, which embraces entire system of professional education at higher educational establishment, on the interaction of specific and nonspecific purposes of professional training, which is considered as a system in which specific objectives are superimposed on general ones; it is pointed out the place of foreign languages learning in general model of professional training; it's been analyzed, as specification from general purposes of higher educational establishment till the department's ones reflects the specification of the model of a specialist's activities and the model of specialist's preparation in the field of foreign languages.

Key words: professional foreign languages training, goals, model of training, specialists, foreign language.

Список використаних джерел

1. Государственная национальная программа «Образование (Украина XXI века)». – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Гришкова Р. О. Соціальні та культурологічні бар'єри на шляху формування іншомовної соціокультурної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей / Р. О. Гришкова // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Вип. 89 (2). – С. 169–173.
3. Комарова Э. П. Основы обучения иноязычному профессионально ориентированному опосредованному общению в системе вузовского образования / Э. П. Комарова. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 2000. – 175 с.
4. Кулиш Л. Ю. Психолінгвістическі аспекти восприятия устной иноязычной речи. – К. : Вища школа, 1982. – 208 с.
5. Леонтьев А. А. Психолінгвістическі єдиниці и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтьев. – М. : Красанд, 2010. – 312 с.
6. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов : учеб. пособие / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова ; под ред. П. И. Образцова. – Орел : ОГУ, 2005. – 114 с.
7. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
8. Прадівляний М. Г. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Прадівляний Микола Григорович. – Вінниця, 2006. – 274 с.
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
10. Секрет І. В. Формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти : монографія / І. В. Секрет. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2011. – 386 с.
11. Сура Н. А. Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій у технічних університетах : монографія / Н. А. Сура. – Луганськ : СХУ імені В. Дала, 2012. – 300 с.
12. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология / Н. Ф. Талызина. – М. : Академия, 2001. – 288 с.

Н. А. СУРА
г. Луганск

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ИНОЯЗЫЧНАЯ ПОДГОТОВКА КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию специфики профессиональной иноязычной подготовки как неотъемлемой составляющей современного высшего профессионального образования; акцентировано внимание на сфере теоретического и практико-ориентированого научного знания, которое распространяется на всю систему профессиональной подготовки в ВУЗе, а также на взаимодействии специфических и неспецифических целей подготовки специалистов, которое рассматривается как система, в которой первые накладываются на общие; определено место обучения иностранному языку в общей модели подготовки специалистов; проанализировано, как конкретизация от общих целей ВУЗа до кафедральных, отражает конкретизацию модели деятельности специалиста и модели его подготовки в сфере иностранных языков

Ключевые слова: профессиональная иноязычная подготовка, цели, модель подготовки, специалисты, иностранный язык.

Стаття надійшла до редколегії 02.02.2015

УДК 378:811.111

Н. В. ТЕЛИЧКО
м. Мукачево
natura.tel@mail.ru

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Для формування навичок діалогічного мовлення студентів на заняттях іноземної мови доцільно застосовувати особистісно орієнтований підхід, що передбачає створення штучних педагогічних ситуацій, що потребують прийняття з боку студентів самостійного рішення, оскільки студенти навчаються самостійно творчо мислити; вступати в бесіду, зміст якої потребує культури діалогічного мовлення; давати критичну оцінку проблемі, що обговорюється; поповнювати власний глосарій з іноземної мови. Саме таку особистісно орієнтовану ситуацію кожний педагог спроможний створити на занятті у формі діалога між викладачем та студентами чи між студентами.

Ключові слова: діалогічне мовлення, особистісно орієнтоване навчання, мовленнєве спілкування.

Становлення української демократичної держави, побудова громадянського суспільства передбачають зміни в системі освіти України. Це стосується насамперед переорієнтації на особистість громадянина. Особливої значущості це набуває в сучасних умовах, пов'язаних з інтеграцією України в Європейський союз, у погодженні з Болонською угодою. Для цього необхідно створення життєздатної системи безперервного навчання й виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей, постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Гуманістичні цінності освіти передбачають напрям професійної переорієнтації в підготовці майбутніх фахівців до особистісно орієтова-

ної педагогіки співробітництва. Особистісно орієнтоване навчання пріоритетом педагогічної системи визнає особистість студента, її самобутність і самоцінність, передбачає співробітництво викладача та студента, в процесі якого відбувається обмін досвідом різного змісту. Привабливий гуманний варіант взаємодії двох досвідів йде не за лінією витіснення індивідуального та заміни його суспільним, а шляхом їхнього постійного погодження, використання всього того, що накопив студент як суб'єкт пізнання у своїй власній попередній діяльності. Розвиток студента як особистості відбувається не тільки шляхом оволодіння заданою викладачем унормованою діяльністю, але й через постійне збагачення, перетворення суб'єктного досвіду як важливого джерела особистого розвитку. На основі виконан-